

El camp de Menorca, ferit de mort

MAGDA AMOROS

La multinacional Kraft vol que els pagesos menorquins redueixin la producció de formatge en 1.500 tones, una mesura que podria afectar la majoria dels seus proveïdors. Aquesta decisió arriba en un moment especialment crític pel camp menorquí.

L'agricultura menorquina ha estat, un any més, la qüestió pendent de l'economia il·lenca, amb serioses dificultats per a ser competitiva i perjudicada per la sequera primaveral. Però el fenomen no és pas nou. Aquests darrers deu anys la sequera ha castigat durament el camp de Menorca. El 1999 va ser un dels anys més eixuts des del 1950. En tots aquests darrers dotze mesos només hi han plogut 395,8 litres per metre quadrat, quan els valors normals se situen devers els 591 litre.

Quan altres sectors econòmics no fan sinó pujar, el sector primari presenta un quadre alarmant. El Producte Interior Brut (PIB) concedeix al camp un ràquític 1% de creixement per a l'any que acabam d'acomiar.

Les imposicions de quotes làcties i preus de monopoli del formatge, els costos de transports, adobs i farratges, la pressió del capital —sobretot estranger— per ocupar els "llocs" (nom de les explotacions agràries menorquines) com a residència i abandonar-ne l'explotació i moltes més circumstàncies, tot s'alia contra la supervivència d'aquest model d'explotació agrícola ramadera menorquina.

A finals del mes de novembre passat el sector primari de l'illa rebia amb una mescla d'alleujament i de recel el canvi d'actitud de la Conselleria d'Agricultura balear, que ha decidit de repartir enguany 410 milions de pessetes entre els ramaders, una subvenció sectorial que prolonga els ajuts del pla Pro-Agro, esgotat després d'un trienni. Els punts de l'acord determinen una quantitat base de 25.000 pessetes per vaca productora per a totes les explotacions. En queden fora les finques que superen els 100 caps de vacum, que rebran 10.000 pessetes per cadascuna de les vaques que superi el centenar. Altrament, les petites explotacions, amb menys de 25 vaques, podran augmentar els ajuts de 10.000 pessetes suplementàries, si subscriuen plans d'agrupació amb unes altres finques o presenten

projectes de viabilitat aprovats per la Conselleria.

El nou pla no acaba de satisfer totes les associacions agràries de l'illa. Unió de Pagesos ha elaborat una contraproposta demanant al govern que atorgui les subvencions sobre la base de l'explotació agrària, i no tan sols del nombre de vaques. El secretari general de l'organització agrària, Francesc Truyol, creu que s'hauria d'assegurar el lloc de feina de cada pagès i fer que la seva explotació fos més rendible, en lloc de prioritzar el nombre de caps de bestiar, fet que a la llarga podria complicar la rendibilitat de la finca.

El traspàs efectiu de les competències als consells insulars ha portat un descens global del pressupost que el govern destinarà el 2000 a l'agricultura. El total és de 7.400 milions, dels quals un 75% seran actuacions de caire inversor. Hi ha subvencions al sector agrícola i ramader per 2.600 milions de pessetes, procedents de la Unió Europea, i 690 milions més destinats a pal·liar els efectes de la sequera i a fomentar les races autòctones, i quantitats menors en concepte de reforma de les estructures agràries. En tot cas, per aconseguir el suport de la UE, es vendrà el camp com a paisatge, com un element equilibrador de l'economia menorquina que augmenta l'atractiu i l'encant turístic de l'illa.

El fet que Menorca entri en el programa europeu d'ajuts Objectiu 2 ha revifat les esperances de la classe política. Tot i trobar-se actualment a l'oposició, l'ex-president Jaume Matas ha anunciat que el percentatge dels 27.000 milions de pessetes compromesos per l'estat que arribin a Menorca es destinarà a millorar les necessitats del camp. De fet, l'assumpció des de l'1 de gener passat de les competències en matèria d'Agricultura ha de fer possible que des de Menorca es pugui tramitar i gestionar, per primera vegada, el fons europeu que afavoreix les explotacions ramaderes de l'illa. La consellera insu-

Unió de Pagesos creu que les ajudes per nombre d'animals acabaran complicant la rendibilitat de les finques.

lar, Esther Riudavets, assegura que, amb més proximitat de l'administració, els pagesos podran resoldre amb molta més facilitat els seus problemes. Tot i així, Riudavets reconeix que els ajuts europeus només milloren la renda, però que no resolen definitivament el greu problema que sofreix el camp. "De fet, tenir un bon teixit industrial, és a dir, millorar les actuals estructures agràries, és l'únic que pot fer rendible el camp en el futur". Aquesta possible rendibilitat del sector, l'esvaeixen avui els costos dels nòlits, en un moment que el Règim Especial Balear ha deixat

a l'oblit el sector agrari, privat dels hipotètics avantatges que la nova situació representarà per als altres sectors econòmics.

Els joves obliden el camp.

L'economia del sector agrari és precària, i això fa que cada vegada més els joves pagesos es desentenguin del camp i cerquin de sobreviure en la construcció, la indústria o el sector de serveis. La conseqüència més immediata d'aquest fet és l'envelliment de la població pagesa. Salvador Florit, Pere Pons i Sergi Marí, en l'obra *Estudi marc pel desenvolupament agrari de Menorca*, hi insisteixen: "Quan parlem d'envelliment, parlem també de renovació generacional del sector, i cal tenir present una condició essencial per entendre la realitat de l'activitat agrària i el seu futur: els joves que treballen al camp són d'extracció pagesa i pràcticament només es pot comptar amb aquest potencial per assegurar la renovació de la població activa agrària".

Bona mostra d'aquest fet és que actualment només tretze alumnes segueixen els cursos formatius del Centre de Capacitació Agrària de Maó, que dirigeix Jo-

A Menorca, cada vegada hi ha menys explotacions agrícoles o "llocs", com en diuen a l'illa. Les ajudes de l'administració no són prou per evitar la reducció del nombre de pagesos.

MAGDA AMOROS

La multinacional Kraft, propietària d'El Caserío, vol que els pagesos els proveeixin de llet en compte de fogasses de formatge. Kraft, però, també vol menys llet de la que ara es produeix.

an Bustamante. L'actual coordinador de la Conselleria a Menorca, Alfons Méndez, reconeix el descens pronunciat que ha sofert el sector i la incertesa de futur, quan molts joves que han nascut al camp acaben dedicant-se al turisme perquè els brinda més ingressos econòmics, i sobretot més segurs.

Una altra dada força preocupant és la progressiva disminució del nombre de llocs a l'illa. Aquest darrer any se n'han abandonats gairebé una desena, diuen. Tot i que no se n'ha fet cap estudi detallat, hom calcula que actualment hi ha a Menorca un màxim de 450 explotacions en actiu, associades majoritàriament a una organització agrària.

El prestigiós economista Guillem López Casanovas (*L'economia de Menorca*) també aporta dades que fan veure el perill que corre la pagesia. El sector primari tenia l'any 1975 a Ciutadella un 15,01% d'ocupació (unes 2.900 persones). El 1987 el percentatge baixa entre un 6,4% i un 3,8%, és a dir, entre 1.300 persones i 800, comptant-hi amos, maddones i fills. Segons aquest mateix autor, el 1982 hi havia en ac-

tiu 233 llocs a Ciutadella. El 1972 el nombre de finques era de 415, encara que López assenyala que aquesta dada no és fiable, per més que també palesi el descens de les explotacions agràries.

N'Alfons Méndez Vidal (*Situació econòmica i social del camp a Menorca*) diu que l'any 1992 hi havia una població agrària illenca de 1.857 persones (el 3% de la població). A Ciutadella eren 606 persones, o el 2,9%, aproximadament. També indica que a Ciutadella la mitjana d'edat de la gent del camp era de 44 anys els amos, i de 16, els fills dels amos que viuen al lloc. Aquesta darrera és la segona mitjana més baixa de Menorca, fet que demostra que la renovació generacional de la gent del camp no és garantida.

Es tan preocupant el descens de

Uns 120 dels 170 proveïdors de la planta d'El Caserío hauran de vendre bona part de la seva producció a un altre lloc.

l'activitat agrària que algunes veus, com la del periodista menorquí Josep Joan Casanovas, han advertit fins i tot del perill que pot representar la crisi del camp per a una festa d'indubtables arrels pageses com és la de Sant Joan, a Ciutadella, declarada Festa d'Interès Turístic Nacional.

Les inquietants intencions de Kraft. Una notícia recent ha tornat més gris encara l'horitzó immediat del camp menorquí: la filtració de les intencions de Kraft, que vol sol·licitar a 120 dels seus 170 proveïdors actuals

que canviïn les tradicionals fogasses (peces de formatge tendre) per llet i que en redueixin la producció unes 1.500 tones. Les peces d'aquests 120 llocs (representen gairebé el 50% de la producció de la planta d'El Caserío, que és propietat de Kraft) podrien anar a parar, en un termini de temps mitjà, a la planta productora de COINGA (Cooperativa Insular Ganadera), del municipi d'Alaior, on es transformarien en quallada i formatge cheddar. La decisió no afectarà les altres 50 finques que ofereixen en quallada poc més de la meitat del formatge que rep la planta de Maó, després d'haver invertit entre totes uns 300 milions de pessetes en les formatgeries.

La decisió que ha adoptat la multinacional nord-americana té a veure amb la gran diversitat de cultius microbians procedents de les 120 finques que aporten la seva producció a la planta, fet que impedeix d'elaborar un producte homogeni. El formatge en porcions que es fabrica a la planta d'El Caserío ha perdut el bouquet característic del formatge de Maó. Les peces rebudes dels proveïdors, que es mesclen amb formatge tendre per elaborar aquests productes, es guarden actualment en cambres frigorífiques, en lloc de ser sotmeses a un procés d'adobatge. Els serveis de màrqueting de Kraft s'han estimat més l'homogeneïtat de la quallada, susceptible de rebre el sabor convencional que demana el mercat. Molts es demanen què hi fa a l'illa El Caserío, si el formatge menorquí ha de ser un simple cheddar, sense cap peculiaritat.

La notícia, ja comunicada a les altres associacions agràries, ha desconcertat uns elaboradors que, fa molts pocs anys, ja hagueren de fer l'esforç d'homologar les formatgeries, d'acord amb les directives sanitàries de la Unió Europea.

Carles Salord, membre de la junta directiva d'AGRAME (Associació d'Empresaris d'Explotacions Agràries de Menorca),

culpa de la crisi del formatge la situació de quasi monopoli comercial de Kraft, que obliga els petits elaboradors de l'illa a cedir-los el seu producte disminuint-ne els costos de producció.

Aquesta situació és la que viu Menorca des que la multinacional Kraft General Foods (avui Kraft Jacobs Suchard), propietat del grup nord-americà Philips Morris, comprà el 1992 Industrial Quesera Menorquina, empresa fundada el 7 de gener de 1931 per Pere Montañès Villalonga, creador de l'eslògan que el va fer popular, *del Caserío, me fto*. Montañès va tenir l'encert de ser el primer que va fabricar al nostre país caps de formatge en porcions, a imitació dels que feien "La vache qui ríe" o "Chalet".

L'operació de venda a Kraft va ser una font de preocupació des del principi. Fins aleshores el fet que la comercialització d'una part important del producte estigués en mans de menorquins era una garantia per al sector. Però la situació havia de canviar de cop.

La "solució COINGA". Tot i que les finques proveïdores han passat, en poc temps, de 235 a 170, la producció lliurada-recollida és poc més o menys la mateixa, unes 5.500 tones anuals. La pregunta és ara què faran les 120 explotacions afectades, vistes les perspectives. Carles Salord creu que les més marginals abandonaran la producció, o es concentraran per resoldre el seu problema. "Les altres, segurament més nombroses, aprofitant l'oportunitat de les ajudes públiques, s'equiparan per elaborar quallada. N'hi haurà que s'atreviran a comercialitzar les seves peces pel seu compte, sota la denominació d'origen, o les lliuraran als adobadors? Segurament que seran poques les que ho faran. Les altres, finalment, pensaran en la solució COINGA". Però el mal de la central lletera és que la seva capacitat d'absorció és d'uns 20 milions de litres anuals, i en aquests moments només li'n resta un marge de cinc o sis milions. Les finques que caiguin als braços de COINGA

com a socis rebran el mateix preu per litre de llet que la resta de membres de la cooperativa. Si hi van per reconvertir la llet en quallada hauran de pagar vuit pessetes per litre. Carles Salord no veu gens clar que aquestes explotacions puguin evitar de perdre un 30% de quota. "En tots dos casos, desmantellades les formatgeries, hauran d'equipar-se amb tancs conservadors de llet, si no en tenen, i assegurar-se que la bóta recollidora de COINGA pugui arribar a la seva finca", explica.

Cal insistir, doncs, en la pregunta de què hi fa Kraft, a l'illa. B. Simonet (*Aportación a la mejora de la agricultura de las comarcas de Baleares*, 1992) hi dona una possible resposta: aproximadament el 65% del formatge emprat com a primera matèria per Industrial Quesera Menorquina ve de fora de Menorca, i gairebé tota la producció en surt fora. Segons ell, aquesta situació no resisteix la més elemental anàlisi econòmica, sense el contrapès d'una entrançable afecció

Aproximadament el 65% del formatge emprat per El Caserío prové de fora de l'illa i gairebé tota la producció en surt fora. Molts temen que l'empresa acabí marxant.

Esther Riudavets és consellera insular d'Agricultura.

Confia que l'aproximació de l'administració al ciutadà serveixi per resoldre molts dels problemes dels pagesos.

a l'illa. No obstant açò, Menorca ofereix alguns factors competitiu per a la indústria fonedora, com són la garantia de la primeres matèries a un preu competitiu i fàcilment negociable, mà d'obra abundant, pocs conflictes laborals i proximitat als nous mercats del formatge fos.

La Conselleria d'Agricultura insular assegura que no té notícia oficial de les intencions de la multinacional Kraft. Sigui com sigui, el Grup Popular ja ha sol·licitat formalment la compareixença del conseller balear, Joan Mayol, davant la Comissió d'Hisenda del Parlament perquè expliqui la posició del govern sobre la matèria.

Una alternativa viable a El Caserío? El sector no ho veu clar. Tan poc clar, que el president de FAGME (Asociación Agrícola Ganadera de Menorca), Joan Pons Anglada, ha iniciat contactes amb una important multinacional per fer possible una alternativa viable a El Caserío a Menorca. Les gestions es mantenen en secret, sobretot perquè fa dos anys es va frustrar el projecte impulsat per l'empresari i una companyia italiana del sector, que comptava amb l'assessorament de la Unitat Tecnològica Alimentària de Barcelona. Dificultats de capitalització van fer impossible de tirar endavant una iniciativa que, en paraules del seu promotor, hauria salvat definitivament el camp de Menorca.

ULTIMA HORA-MENORCA

Esther Riudavets, consellera insular d'Agricultura: "Millorar les infraestructures agràries és l'únic que pot fer rendible el camp."

El president de FAGME es mostra convençut que, si no hi ha una reacció, el sector primari de Menorca té les hores comptades. "L'administració ens subvenciona, però això no resol el problema. El sector està adormit i, sincerament, veig difícil que es desperti, perquè des de sempre el

camp de Menorca ha estat molt conservador".

L'eix de la Reserva de la Biosfera. El model d'explotació rural de l'illa ha merescut el reconeixement de la UNESCO que va declarar Menorca Reserva de la Biosfera (6 d'octubre de 1993), i això per motius diversos. L'un, i no pas el menys important, tenia a veure amb les característiques del patrimoni etnològic construït del camp de Menorca.

El programa MaB –per a escollir els territoris que han de formar part de la xarxa de reserves de Biosfera– té en compte molt especialment que aquests territoris continguin un exemple clar d'un procés d'activitat socioeconòmica que es pugui qualificar de desenvolupament sostenible. En el cas de Menorca aquest procés és, sens dubte, l'explotació tradicional del camp, que ha configurat el paisatge de l'illa que avui coneixem.

Tanmateix, hi ha partits polítics, com el PP, que en tenen una visió molt peculiar, d'aquesta realitat. Els populars han proposat, de fet, la modificació de la normativa, de manera que permeti la construcció d'hotels de nova planta al camp. Associacions de propietaris com Meloussa troben que la salvació del camp va per aquesta via. Han calculat, de fet, que amb la nova normativa es podrien crear més de cent mil places hoteleres al camp.

HISTÒRIA DELS CLUBS DE FUTBOL

Si us falten les cobertes o algun fascicle, demaneu-los al telèfon

902 13 10 25

EL TEMPS
15
Amb el suport de
Televisió de Catalunya

El coordinador d'Esquerra de Menorca, Josep Portella, ha fet una crida a la població contra l'hotelització del camp, que duria, creu, la pèrdua definitiva del paisatge tradicional. El conseller menorquí d'EM-EU opina en el seu llibre *Geografia, història i territori* (Menorca, 1999) que la residència de milers de turistes al camp portaria "la modernització de la xarxa viària, la senyalització, la contaminació acústica i lumínica, la pressió insuportable sobre un territori extremadament fràgil". Els defensors de la tesi que afirma que l'única sortida és el turisme la defensen assegurant que el camp menorquí és un moribund i que no té cap més sortida. Josep Portella creu, en canvi, que la viabilitat del sector agrari no vindrà de la terciarització, que en causaria la defunció definitiva, sinó que ha de venir del sector mateix.

Amb tot, el perill de terciarització del camp no ve únicament de les expectatives hoteleres creades, sinó també de les de convertir el camp en territori de segones residències. La demanda de segones cases al camp és interior: són els menorquins els primers consumidors de ruralia. Segons dades que aporta Josep Portella al seu llibre, aquests últims deu anys s'han construït més de dos-cents habitatges unifamiliars aïllats al camp; cada any se'n donen una mitjana de vint-i-cinc autoritzacions. Aquests dos-cents habitatges han parcel·lat i urbanitzat 10.000.000 de metres quadrats, un 2% del territori rural de Menorca.

Igual que a Mallorca, a Menorca, ja fa uns quants anys que el capital estranger hi compra terres. El milionari austríac Franz Aichinger (Alparico), la família Swarowski (So n'Ametller-Cala Pregonda), l'alemany Axel Dieter Ball (Curniola i Morella Nou) en són alguns casos.

La pressió turística sobre el medi rural i natural hi és ben present. En un informe elaborat el mes d'octubre de l'any 1998 pel mateix Josep Portella, es compten fins a trenta-tres propostes

d'implantació de serveis turístics al camp o en àrees naturals. El conseller d'Esquerra de Menorca es mostra favorable al turisme d'interior i agroturisme, però és contrari a l'oferta complementària (bars, restaurants, etc.) i als hotels rurals.

El patrimoni del camp perillós. El camp de Menorca conté un patrimoni etnològic, viu fins fa poc més de cinquanta anys. Alguns dels seus elements ja no s'empren i corren perill de desaparèixer. Llocs abandonats, zo-

nes amb les parets seques plenes d'enderrossalls i cobertes d'esbarzers, barraques esfondrades, pedreres reblertes, bouers amb parets de blocs de ciment i teulades d'uralita..., són només la manifestació externa del perill que amenaça la subsistència del camp. Com serà el camp de Menorca del futur? Com sobreviurà sense la gestió dels pagesos? Són preguntes obligades i, en moltes, s'hi endevina una resposta ben negra.

El coordinador d'Esquerra de Menorca, Josep Portella, tem l'hotelització del camp. Diu que el sector terciari no faria viable el sector agrari, sinó que provocaria la seva defunció.

**Carles Marquès
David Marquès**